

**Міжнародний гуманітарний університет
Факультет медицини та громадського здоров'я
Кафедра загально-медичних наук**

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Фізична реабілітація, спортивна медицина

Галузь знань	<u>22 «Охорона здоров'я»</u>
Спеціальність	<u>222 «Медицина»</u>
Назва освітньої програми	<u>Медицина</u>
Рівень вищої освіти	<u>Магістр</u>

Розробники і викладачі	Контактний тел.	E-mail
Завідувач кафедри загально-медичних наук, доктор педагогічних наук, професор Самокиш Іван Іванович	0979759198	samokih@i.ua

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «Фізична реабілітація, спортивна медицина» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня магістр галузі знань: 22 «Охорона здоров'я», спеціальності: 222 «Медицина».

Метою вивчення навчальної дисципліни «Фізична реабілітація, спортивна медицина» є забезпечення належного рівня базових знань про систему з фізичної реабілітації та спортивної медицини в Україні та особливості проведення оздоровчої роботи з людьми після захворювань та з обмеженими функціями після різноманітних травм, в тому числі спортивних.

Основними завданнями вивчення дисципліни є: формувати розуміння ролі фізичної культури в розвитку особистості з порушенням опорно-рухового апарату, мотиваційно-ціннісного ставлення до фізичної культури та спорту, скерованість на здоровий спосіб життя, фізичне вдосконалення і самовиховання в спортивній діяльності; формувати систему знань з фізичної реабілітації та спортивної медицини, необхідних в процесі життєдіяльності, навчання, роботи, сімейному, фізичному вихованні людей з порушенням опорно-рухового апарату.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Знання:

- ✓ мати уявлення про «фізичну реабілітацію» (ФР) та «спортивну медицину» (СМ), визначати її мету, завдання, основні засоби та методичні принципи;
- ✓ розуміти значення ФР та СМ для більш швидкого відновлення здоров'я, порушених функцій і працездатності хворих, підвищення якості їх життя, попередження або ліквідації наслідків патологічного процесу;
- ✓ знати визначення та особливості методу лікувальної фізкультури (ЛФК) як основного засобу ФР, пояснювати механізми лікувальної дії фізичних вправ та масажу на організм, розуміти основні принципи підбору та дозування фізичних навантажень;
- ✓ ранні ознаки перевтоми, передпатологічні та патологічні стани, що виникають при неадекватних фізичних навантаженнях, знати засоби їх профілактики та надавати при цьому невідкладну допомогу;
- ✓ причини виникнення передпатологічних та патологічних станів, а також фактори ризику раптової смерті при нераціональних заняттях фізичною культурою і спортом;
- ✓ оптимальні режими рухової активності для призначення хворим на стаціонарному, амбулаторно-поліклінічному та санаторно-курортному етапах відновного лікування, їх завдання і зміст залежно від періоду ФР;
- ✓ основні задачі спортивної медицини; основні методи обстеження (клінічні і параклінічні); види і задачі медично-педагогічного спостереження;
- ✓ організацію медичного забезпечення осіб, які займаються фізичною культурою і спортом (з урахуванням статі, віку, спортивної кваліфікації і спеціалізації; задачі диспансерного спостереження за спортсменами; основи допінг-контролю);
- ✓ методи оцінки стану здоров'я і фізичного розвитку; принципи обстеження і оцінки функцій основних органів і систем; принципи медичного контролю за особами, які займаються фізичною культурою та спортом; методи самоконтролю;
- ✓ фактори, що погіршують фізичну працездатність і стан здоров'я спортсменів; основні причини травм і захворювань ОРА у спортсменів, принципи профілактики та лікування травм і захворювань, заходи попередження захворювань внутрішніх органів.

Уміння:

- ✓ трактувати зміни основних фізіологічних систем під впливом фізичних навантажень різної інтенсивності;
- ✓ виявляти зовнішні ознаки різних ступенів стомлення при виконанні фізичних вправ;
- ✓ вміти проводити діагностику гострого та хронічного фізичного перенапруження, а також інших захворювань і ушкоджень, що виникають внаслідок неадекватних фізичних навантажень;
- ✓ володіти методами невідкладної допомоги і лікування гострого та хронічного фізичного перенапруження;
- ✓ давати рекомендації щодо медико-біологічних й інших засобів профілактики перевтомлення та відновлення фізичної працездатності при оздоровчому тренуванні й у сучасному спорті;
- ✓ аналізувати показання та протипоказання до застосування засобів ФР та СМ у хворих різноманітного профілю;
- ✓ здійснювати вибір найбільш ефективних засобів ФР та СМ з урахуванням клінічного перебігу захворювань (фази, стадії, ступеня функціональних розладів), супутньої патології, а також відповідно до індивідуальних особливостей організму: віку, статі, функціональних

здібностей, рівня фізичної підготовленості та толерантності до фізичних навантажень;

- ✓ надавати хворим різноманітного профілю рекомендації щодо самостійних занять фізичними вправами за вказівкою лікаря, з поясненням особливостей самоконтролю під час занять;
- ✓ оцінювати ефективність застосування засобів фізичної реабілітації в процесі відновного лікування;
- ✓ надавати рекомендації тренерам і спортсменам щодо раціонального харчування, лікувально-профілактичних і реабілітаційних засобів з урахуванням статі, віку та фізичного стану;
- ✓ візуально оцінювати стан опорно-рухового апарату спортсменів; визначати частоту серцевих скорочень і оцінювати результати; вимірювати артеріальний тиск; надавати долікарську медичну допомогу у невідкладних станах;
- ✓ застосовувати методи діагностування у спортсменів, здійснювати педагогічний і медичний супровід тренувань і спортивних змагань;
- ✓ виконувати і аналізувати результати доступних функціональних проб загальної фізичної працездатності спортсменів і осіб, що займаються фізичною культурою;
- ✓ проводити постійний медичний контроль під час тренувань і змагань.

Навички:

- ✓ ефективно застосовувати теоретичні професійні знання у практичній діяльності;
- ✓ використовувати навчальне обладнання, технічні засоби навчання.

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття (перший семестр / другий семестр)			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
5	150	14	42	94	5	9	вибіркова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		лекц.	прак.	сам. роб.
Тема 1. Історія виникнення та основи реабілітації. Історія лікувального застосування фізичних вправ тамасажу. Становлення реабілітації. Деякі загальні питання реабілітації. Завдання, мета і принципи реабілітації. Види, періоди й етапи реабілітації.	6	2		4
Тема 2. Лікувальна фізична культура. Загальні основи лікувальної фізичної культури. Механізми лікувальної дії фізичних вправ. Засоби лікувальної фізичної культури. Форми лікувальної фізичної культури. Періоди застосування лікувальної фізичної культури. Загальні вимоги до методики проведення занять ЛФК. Рухові режими.	8	2	2	4
Тема 4. Фізична реабілітація при хірургічних захворюваннях. ЛФК, фізіотерапія, механотерапія після хірургічних втручань.	10	2	4	4
Тема 5. Фізична реабілітація при порушеннях опорно-рухового апарату. Клініко-фізіологічне обґрунтування застосування засобів фізичної реабілітації при артритах, артрозах, вадах постави, сколіозі, патологічному кіфозі та лордозі тощо.	10	2	4	4
Тема 6. Фізична реабілітація при захворюваннях серцево-судинної системи. Клініко-фізіологічне обґрунтування застосування засобів фізичної реабілітації при недостатності кровообігу, атеросклерозі, інфаркті міокарда, стенокардії, гіпертонічній хвороби, гіпотонічній хвороби, ревматизму, захворюваннях серця тощо.	14		4	10
Тема 7. Фізична реабілітація при захворюваннях органів дихання. Клініко-фізіологічне обґрунтування застосування засобів фізичної реабілітації при пневмонії, плевриті, бронхіальній астмі, емфіземі легень.	14		4	10
Тема 8. Сучасні уявлення про спортивну медицину. Організація спортивної медицини в Україні. Загальне вчення про здоров'я і хворобу. Методи обстеження спортсменів на сучасному етапі розвитку спортивної медицини. Мета і завдання спортивної медицини.	8	2		6

Тема 9. Дослідження та оцінка функціонального стану основних систем організму. Основні завдання функціонального дослідження. Класифікація функціональних проб і фізичних навантажень. Оцінка результатів проб із стандартним фізичним навантаженням. Типи реакції серцево-судинної, дихальної та нервової системи на функціональні проби із стандартним фізичним навантаженням.	12	2	4	6
Тема 10. Методи визначення та оцінка розвитку людей з різною фізичною підготовкою. Методи вивчення фізичного розвитку. Методи оцінки рівня фізичного розвитку. Методика обстеження в умовах спортивного тренування.	12	2	4	6
Тема 11. Загальна характеристика фізичних навантажень різної інтенсивності на. Вплив фізичних навантажень різної інтенсивності на організм людини. Причини виникнення передпатологічних станів. Перетренованість.	14		4	10
Тема 12. Основи особистої гігієни, гігієнічні вимоги до занять окремими видами спорту. Поняття особистої гігієни: режим дня, харчування, догляд за шкірою тіла і порожниною рота, догляд за одягом, загартовування, фізична культура, особиста гігієна у праці і побуті тощо. Гігієнічні вимоги до занять окремими видами спорту.	14		4	10
Тема 13. Фактори, які погіршують фізичну працездатність спортсмена. Основні фактори, що руйнують працездатність спортсмена. Причини виникнення зниження працездатності спортсменів.	14		4	10
Тема 14. Фармакологічні та фізіотерапевтичні засоби відновлення в спорті. Фармакологічні препарати в спорті. Використання рослинних препаратів в спорті. Фізіотерапевтичні методи відновлення спортсменів.	14		4	10
УСЬОГО ГОДИН	150	14	42	94
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ - ЗАЛІК				

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Студенти отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи он-лайн навчання на базі Moodle. Окрім того, практичні навички у пошуку та аналізу інформації за курсом, з оформлення індивідуальних завдань, тощо, студенти отримують, користуючись університетськими комп'ютерними класами та бібліотекою.

6. ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Фізична реабілітація при хірургічних захворюваннях.	2
2	Тема 2. Фізична реабілітація при порушеннях опорно-рухового апарату.	2
3	Тема 3. Фізична реабілітація при захворюваннях серцево-судинної системи.	2
4	Тема 4. Фізична реабілітація при захворюваннях органів дихання.	2
5	Тема 5. Фізична реабілітація при захворюваннях органів травлення.	2
6	Тема 6. Фізична реабілітація при захворюваннях обміну речовин.	2
7	Тема 7. Фізична реабілітація при захворюваннях і травмах нервової системи	2
8	Тема 8. Клінічні методи обстеження. Профілактика спортивного травматизму.	2
9	Тема 9. Фізичний стан і методи його дослідження.	2
10	Тема 10. Загальна характеристика захворювань спортсменів.	2
11	Тема 11. Хронічне перенапруження провідних органів і систем організму у спортсменів.	2
12	Тема 12. Основні засоби оптимізації процесів відновлення і підвищення фізичної працездатності в системі спортивної підготовки.	2
	Всього	24

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи студентів щодо вивчення дисципліни «Фізична реабілітація та адаптивне фізичне виховання» включаються:

1. Знайомство з науковою та навчальною літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Опрацювання лекційного матеріалу.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Консультації з викладачем протягом семестру.
5. Самостійне опрацювання окремих питань навчальної дисципліни.
6. Підготовка та виконання індивідуальних завдань у вигляді есе, рефератів тощо.
7. Підготовка до підсумкового контролю.

Питання до самостійної підготовки та індивідуальних завдань

Особливості спортивної медицини в Україні.

Рівень рухової активності в спорті.

Фізична реабілітація при хірургічних захворюваннях.

Фізична реабілітація при порушеннях опорно-рухового апарату.

Фізична реабілітація при захворюваннях серцево-судинної системи.

Фізична реабілітація при захворюваннях органів дихання.

Фізична реабілітація при захворюваннях органів травлення.
 Фізична реабілітація при захворюваннях обміну речовин.
 Фізична реабілітація при захворюваннях і травмах нервової системи.

8. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль , який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювань.	50%
підсумковий контроль , який здійснюється у ході проведення іспиту (заліку).	50%

Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; ділова гра, розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, іспит (залік)
--	---

Питання до заліку

1. Історія виникнення та основи реабілітації.
2. Лікувальна фізична культура.
3. Лікувальний масаж та основні види терапії.
4. Фізична реабілітація при хірургічних захворюваннях.
5. Фізична реабілітація при порушеннях опорно-рухового апарату.
6. Фізична реабілітація при захворюваннях серцево-судинної системи.
7. Фізична реабілітація при захворюваннях органів дихання.
8. Фізична реабілітація при захворюваннях органів травлення.
9. Фізична реабілітація при захворюваннях обміну речовин.
10. Фізична реабілітація при захворюваннях і травмах нервової системи.
11. Зв'язок адаптивного фізичного виховання з іншими науками та навчальними дисциплінами.
12. Адаптивне фізичне виховання, як наука та навчальна дисципліна.
13. Охарактеризувати поняття «адаптивна фізична культура», «адаптивне фізичне виховання».
14. Охарактеризувати поняття «адаптивний спорт», «адаптивне фізичне виховання».
15. Охарактеризувати поняття «інвалід», «інвалідність», «соціальний захист інвалідів».
16. Охарактеризувати поняття «дифектологія», «коррекційна педагогіка».
17. Сучасні стан проблеми інвалідності у світі. Причини збільшення кількості інвалідів у світі.
18. Визначення СМ як клінічної дисципліни. Основні напрями СМ.
19. Особливості медичного обстеження осіб, що займаються фізичною культурою та спортом.
20. Види лікарських спостережень. Особливості лікарського контролю за особами різної статі і віку.

21. Методика комплексного лікарського обстеження фізкультурників і спортсменів, види лікарських обстежень.
22. Особливості збору загального і спортивного анамнезу.
23. Методи дослідження фізичного розвитку та стану опорно-рухового апарату (соматоскопія і антропометрія).
24. Методи оцінки фізичного розвитку (стандартів, антропологічного профілю, індексів та ін.).
25. Поняття про функціональні проби та їх значення в функціональній діагностиці. Основні завдання функціонального дослідження.
26. Вікові межі допуску дітей до занять спортом.
27. Орієнтовані терміни відновлення занять фізичною культурою та спортом після захворювань.
28. Зміни функції кровообігу, дихання, системи крові, виділення, травлення, імунної та ендокринної системи під впливом оптимальних фізичних навантажень.
29. Поняття про гостру та хронічну фізичну перенапругу.
30. Поняття про «фізіологічне» та «патологічне спортивне серце».
31. Хронічні ураження та перенапруження опорно-рухового апарату.
32. Харчування як фактор відновлення працездатності.

9 ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ЕКЗАМЕНУ/ ЗАЛІКУ

Денна форма навчання			
<i>Поточний контроль</i>			
Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи на семінарських (практичних) заняттях			
1.1. Підготовка до практичних занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних занять	25
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.2. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виносяться на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)			
1.3. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до розкладу занять і графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе)	10

1.4. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять або ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
Підсумковий контроль екзамен / залік			50
Всього балів			100

10. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

(для іспиту / заліку)

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- «задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

«незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 0 до 34 балів. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C	Задовільно	
64-73 (5)	D		
60-63 (4)	E	незадовільно	не зараховано
35-59 (3)	Fx		
1-34 (2)	F		

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Відновлювальні засоби працездатності у фізичній культурі і спорті: підручник / І.О.Ячнюк, О.О.Воробйов, Л.В.Романів, Ю.Б.Ячнюк та ін. – Чернівці: Книги – XXI, 2009. – 432 с.
2. Деделюк Н.А. Теорія і методика адаптивної фізичної культури : навч.-метод. посібник для студентів / Н. А. Деделюк. – Луцьк : Вежа-Друк. 2014. – 68 с.
3. Лавенець В.М., Спортивна травматологія / В.М.Лавенець, Я.А.Лінько. – К.: Олімп. літ., 2008. -2015 с. 6. Медицинская реабилитация в спорте : Руководство для врачей и студентов / Под общ. ред. В.Н. Сокрута, В.Н. Казакова.— Донецк: «Каштан», 2011. — 620 с.
4. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина: Підручник / Клапчук В.В., Дзяк Г. В., Муравов І. В. та ін.; за ред. В. В. Клапчука, Г. В. Дзяка. -К. : Здоров'я, 1995.-312 с.
5. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина: Тестові завдання для контролю знань студентів медичного та стоматологічного факультетів вищих медичних навчальних закладів ІУ рівнів акредитації (Навчальний посібник) / Абрамов В. В., Клапчук В. В., Магльований А. В., Смирнова О. Л., та ін.; за ред. проф. В. В. Клапчука та проф. А. В. Магльованого. -Дніпропетровськ: Мед академія, 2006. - 124 с.
6. Лікувальна фізкультура в стоматології: навчальний посібник / Апанасенко Г. Л., Макареня В. В., Науменко Р. Г.; за ред. Г. Л. Апанасенка. - К.: Вищашкола, 1993.-111с.
7. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина (Вибрані лекції для студентів) / Абрамов В. В., Клапчук В. В., Смирнова О. Л. та ін.; за ред. проф. В. В. Клапчука. - Дніпропетровськ: Медакадемія, 2006. - 179 с.
8. Мухін В. М. Фізична реабілітація. Видання друге, перероблене та доповнене / В. М. Мухін. - Київ: Олімпійська література, 2005. - 248 с.
9. Основи реабілітації, фізіотерапії, лікувальної фізичної культури і масажу / За ред. В. В. Клапчука, О. С. Полянської. - Чернівці:

Прут, 2006. - 208 с.

10. Braddom's Physical Medicine and Rehabilitation 5th Edition. David X. Cifu. Elsevier. Published Date: 20th August 2015. Page Count: 1232.
11. Netter's Sports Medicine 2nd Edition. Christopher Madden Margot Putukian Eric McCarty Craig Young. Elsevier. Published Date: 28th April 2017. Page Count: 816.

Допоміжна

1. Осадченко Т. М., Семенов А.А., Ткаченко В.Т. Адаптивне фізичне виховання : навч. Посібник. – Умань : ВПЦ «Візаві». 2014. – 210 с.
2. Рижкова М.В. Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Адаптивне фізичне виховання» (для бакалаврів спеціальності «Фізична реабілітація»). – 3.: ЗНТУ. 2017. – 20 с.
3. Соколенко О. І. Адаптивна фізична культура: навч.-метод. Посіб. Для магістрантів спеціальності «Фізичне виховання». – Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2015. – 154 с.
4. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (Прийнято Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй на 48 сесії 20 грудня 1993 р. Резолюція 48/96)(Витяги): Основи концепції політики стосовно інвалідів. Реабілітація. Параграф 23. Розділ 1. Передумови для рівноправної участі. Правило 3. Реабілітація.
5. Христова Т.Є., Карабанов Є. О. Методичні рекомендації до семінарських занять з дисципліни «Адаптивна фізична культура» для студентів магістратури спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура). – Мелітополь: ФОП Силаєва О. В. 2018. – 46с.
6. Шаповалова І. В. Теорія і методика адаптивного фізичного виховання : навчальний посібник для практичної роботи студентів III курсів спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» / І. В. Шаповалова. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2020. – 97 с.
7. Guideline for the Management of Patient with Valvular Heart Disease / Bonow R. O. [et al.] // Circulation. – 2006. – № 1. – 148 p.
8. Ades L. Cardiovascular Genetics Working Group. Guidelines for the diagnosis and management of Marfan syndrome / Ades L. // Heart Lung Circ. – 2007. – № 16. – P. 28- 30. 11. Chevalier L. Sudden unexpected death in young athletes: reconsidering „hypertrophic cardiomyopathy“ / Chevalier L. // Eur. J. Cardiovasc. Prev. Rehabil. – 2009. – №3. – P. 23.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuiv.gov.ua/>
2. Бібліотека ім. В.Г. Короленко. URL: <http://korolenko.kharkov.com/>
3. Бібліотека ХНТУСГ. URL: <https://library.khntusg.com.ua/>
4. Електронна бібліотека. URL: <http://lib.meta.ua/>